

УДК 621.6:536:519.86

Роман Коцюрко, Ігор Лучейко, к.т.н., доц.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

**МОЖЛИВИЙ КРИТЕРІЙ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ
СИСТЕМИ “ТРУБЧАСТИЙ ТЕПЛОБМІННИК + ПОМПА”
В УМОВАХ НАКИПОУТВОРЕННЯ**

Roman Kotsiurko, Igor Lucheyko, Ph.D., Assoc. Prof.

**POSSIBLE EFFICIENCY CRITERION OF THE SYSTEM OPERATION
“TUBULAR HEAT EXCHANGER + PUMP” UNDER
SCALE FORMATION CONDITIONS**

Процес накипоутворення на теплообмінних поверхнях є однією з важливих проблем теплоенергетики. Накип спричинює збільшення термічного опору, тобто знижує ефективність теплопередачі, що не відповідає сучасним вимогам енергозбереження.

Розглянемо процес передачі тепла в трубчастому теплообміннику з наявним накипом на його внутрішніх стінках. На рисунку зображений поздовжній розріз циліндричної труби теплообмінника з гарячим теплоносієм (ТН) всередині та з утвореним накипом і графіки зміни температури в радіальному напрямі. Індекс «0» на рисунку відповідає трубі без накипу.

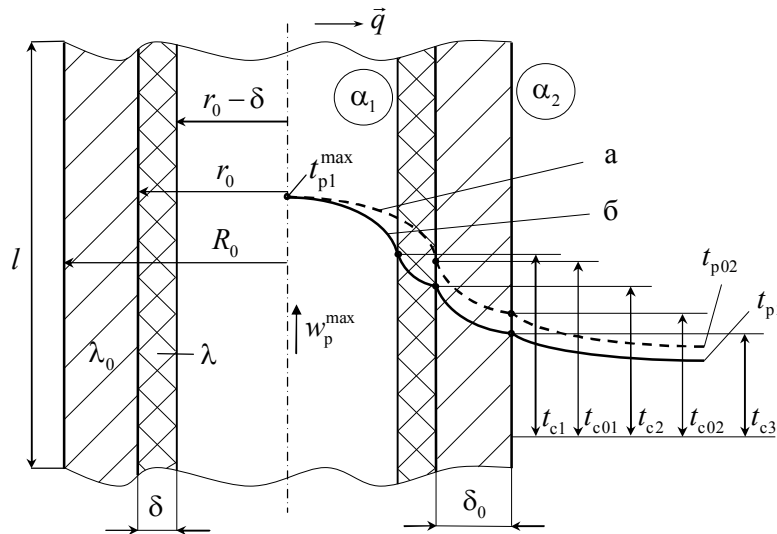

Рисунок 1. Схема для розрахунку термічного опору та радіального розподілу температури в круглій циліндричній трубі без накипу (а) та з накипом (б) товщиною δ на внутрішній поверхні: $r_0, R_0 = r_0 + \delta_0$ – внутрішній і зовнішній радіуси труби; $\lambda_0 > \lambda$ – коефіцієнти теплопровідності матеріалів труби та накипу; $t_{p1} > t_{p2}$ – середні значення температур ТН; $t_{c1} > t_{c2} > t_{c3}$ – температури на границях шарів; α_1, α_2 – коефіцієнти тепловіддачі від гарячого ТН до внутрішньої поверхні накипу та від зовнішньої поверхні труби до холодного ТН.

Загальний лінійний термічний опір $R_l = R / l$ рівний сумі окремих опорів

$$2\pi R_l = \frac{2\pi}{k_l} = \frac{1}{\alpha_1(r_0 - \delta)} + \frac{1}{\lambda} \ln \frac{r_0}{r_0 - \delta} + \frac{1}{\lambda_0} \ln \frac{R_0}{r_0} + \frac{1}{\alpha_2 R_0}, \quad (1)$$

де k_l – лінійний коефіцієнт теплопередачі; l – довжина відповідної циліндричної поверхні площею $2\pi R_0 l$;

У безрозмірній формі абсолютна різниця опорів чистої ($\delta = 0, \alpha_i = \alpha_{0i}, R_l = R_{0l}$) і брудної труби

$$2\pi \Delta \bar{R}_l = 2\pi \alpha_{02} R_0 (R_l - R_{0l}) = \frac{\alpha_{02} R_0}{\alpha_{01} r_0} \cdot \frac{\varepsilon_{\alpha 1}(x) + x}{1-x} + \frac{\alpha_{02} R_0}{\lambda} \ln \frac{1}{1-x} + \varepsilon_{\alpha 2}(x) \geq 0, \quad (2)$$

де $\varepsilon_{\alpha(i)} = \alpha_{0i} / \alpha_i - 1$ – відносні різниці коефіцієнтів тепловіддачі; $0 \leq x = \delta / r_0 \leq 1$ – симплекс товщини накипу та внутрішнього радіуса труби – ступінь забруднення ($x = 0$ – відсутність накипу, $x = 1$ – труба повністю забита накипом).

За «термічний» критерій енергоефективності теплообміну доцільно вибрати відносне відхилення опорів $\varepsilon_R \geq 0$ (%) або відповідне відхилення коефіцієнтів теплопередачі $\varepsilon_k = \Delta \bar{k}_l / \bar{k}_{0l} \leq 0$, яке буде протилежним до ε_R критерієм (чим більше за модулем його значення, тим вища ефективність передавання енергії ТН)

$$\varepsilon_R = \Delta \bar{R}_l / \bar{R}_{0l} = -\varepsilon_k / (1 + \varepsilon_k) \leq \varepsilon_{R \max}^{\text{доп}}. \quad (3)$$

Як видно з формул (2), (3), задача розрахунку максимально допустимих значень $\varepsilon_R(x)$ зводиться до знаходження залежностей $\varepsilon_{\alpha(i)}(x)$ із відомих критеріальних рівнянь тепловіддачі при вимушеному русі ТН в трубах: $Nu(\alpha) = f(Re, Pr, Gr)$.

Крім того, через зменшення поперечного перерізу $A = \pi r^2$ трубопроводу збільшується (при заданій об'ємній витраті $v = \bar{w}A = \text{const}$) середня лінійна швидкість $\bar{w}$ потоку ТН, що веде до росту гідравлічного опору, а отже, – додаткових затрат потужності N_t на подолання сил внутрішнього тертя в рідині.

Зокрема, для усталеного ламінарного руху справедливий закон Пуазейля

$$v = \frac{\pi r^4}{8\mu} \frac{\Delta p_t}{l} \Rightarrow N_t = v \Delta p_t = \frac{\pi r^4 l}{8\mu} \left(\frac{\Delta p_t}{l} \right)^2, \quad (4)$$

де μ – динамічний коефіцієнт в'язкості рідини; $\Delta p_t / l$ – лінійний перепад тиску, створюваний зовнішнім джерелом енергії (помпою): $v = \text{const} \Rightarrow \Delta p_{\text{помпи}} = \Delta p_{\text{тертя}}$.

Із формули (4) затрачувана на переміщення ТН лінійна потужність

$$N_t / l = \frac{8\mu}{\pi r^4} v^2 \sim r^{-4}, \quad (5)$$

звідки – аналогічно (3) – «гідравлічний» критерій енергоефективності

$$\varepsilon_N = \Delta N_t / N_{0t} = (1-x)^{-4} - 1 \leq \varepsilon_{N \max}^{\text{доп}} \quad (v = \text{const}). \quad (6)$$

Як видно з (2) та (6) критерії ε_R та ε_N взаємопов'язані, що обумовлює можливий вибір деякого «сумарного» критерію енергоефективності роботи системи «теплообмінник + помпа», зокрема,

$$\varepsilon = \varepsilon_R + \varepsilon_N. \quad (7)$$